

העימות המוגבל – מאפיינים כלליים

מהו ייחודו של העימות המוגבל לעומת המלחמה הכוללת והמלחמה המוגבלת, ומדוע מתקשים צבאות לנצח בעימותים מוגבלים

סא"ל עידו

מבוא

העימות המוגבל אינו צורת מלחמה חדשה; הוא קיים כבר מראשית קיומה של תופעת המלחמה. יתר על כן, בניגוד לתפיסה הרווחת, הנוהגת להציג את ריבוי המקרים של העימות המוגבל מאז מלחמת העולם השנייה כחידוש, הרי העימות המוגבל היה מאז ומעולם צורת המלחמה הנפוצה ביותר.

עם זאת, ההתעניינות הכללית בצורת המלחמה הזאת, הניסיון לחקור אותה לעומק ולפתח עבודה תיאורית צבאית כוללנית ייחודית ועל-פיה לפתח תורות צבאיות מתאימות הם תופעה יחסית חדשה.¹ להערכתנו נובע הדבר משום ששינויים תרבותיים ומדיניים הגבירו משמעותית את יעילותו היחסית של העימות המוגבל כאמצעי להשגת ניצחון בסכסוכים אלימים. מטרת המאמר הזה היא להציג כמה מושגי רקע, שיסייעו להבין את

מקומו של העימות המוגבל בתיאוריה של המלחמה ואת אופיו המיוחד. אין בכוונתי להציג כאן תיאוריה שלמה וכוללנית, שכן לשם כך דרושה עוד עבודת מחקר רבה, וממילא קצרה היריעה מלפרסמה כאן. בכל הגדרה חד-משמעית של מושג יש מידה של מלאכותיות, משום שהמציאות יותר מורכבת מיכולתנו להביע אותה במילים. לפיכך יש להתייחס אל ההגדרות המובאות להלן (ובכל מקום אחר העוסק במדעי החברה והרוח) כאל אידיאל של כל

מושג, מתוך מודעות לכך שבמציאות מטושטשים הגבולות בין התופעות, המוגדרות על-ידי המושגים האלה, וייתכן שהתופעות אף מעורבות זו בזו.

מה זו מלחמה?

ראשית חוכמה, על מנת לפענח את ייחודו של העימות המוגבל, עלינו לנסות להבין מהי תופעת המלחמה בכללותה. באופן כללי ניתן להציגה כאלימות הדדית בין קבוצות אנשים נבדלות. קבוצות אנושיות מתעמתות זו עם זו, משום שאחת מהן מעוניינת להכתיב לקבוצה האחרת מציאות מסוימת, ואילו יריבתה מנסה להכתיב מציאות אחרת או לשמר את המציאות הקיימת.

ההגדרה דלעיל היא בסיס לבניית תיאוריות צבאיות, אולם אין בה די. הארגון החברתי האנושי קובע כללים להתנהגות חבריו. בארגון הקרוי "מדינה" אנו קוראים לכללים האלה "חוקים", וכדי לנהל מלחמה חייבת המדינה לפעול על-פי החוקים האלה. לשם כך דרושה למלחמה הגדרה משפטית, שמטרתה לשמש בסיס לקביעת המצב החוקתי שבו נתונה המדינה כלפי פנים וכלפי חוץ בכל רגע נתון. על-פי ההגדרה הזאת, מלחמה היא מצב משפטי שבו נמצאת מדינה מרגע שהכריזה על כך רשמית – אם במילים (הודעה רשמית של הממשלה או של הגוף המחוקק) ואם במעשים (ביצועה מעשה איבה נגד הצד האחר). מרגע ההכרזה, גם אם בפועל אין לחימה,² רשאים הממשלה והגוף המחוקק להפעיל חוקים, סמכויות ותקנות מסוימים, האסורים להם בעת שלום. כמצב ביניים, במיוחד בעימותים מוגבלים נגד גופים שאינם מדינות, נוהג לעיתים להגדיר את המצב המשפטי כ"מצב חירום" ולא כמלחמה ממש.³

העימות המוגבל אינו צורת מלחמה חדשה; הוא קיים כבר מראשית קיומה של תופעת המלחמה

קצין מודיעין

מלחמה כוללת - מלחמת ששת הימים

כוח טנקים ישראלי לפני הכפר גינספוט בעת המלחמה

צורות המלחמה

להרכב האנושי, למבנה החברתי, לתרבות של הקבוצות האנושיות המנהלות את המלחמה ולסיבות לפריצתה יש השפעה ניכרת על אופיה ועל האמצעים והשיטות לניהולה. כתוצאה מכך כוללת תופעת המלחמה רצף של רמות אלימות - ממצב של "שלום חמוש" או "מלחמה קרה" (קרי, יש מתח והכנות לביצוע אלימות, אבל עדיין אין אלימות) ועד לאלימות מרבית וקיצונית, שאין לה שובע עד שמושמד לחלוטין אחד הצדדים - תופעה שכונתה על-ידי הוגה הדעות הצבאי הפרוסי מראשית המאה ה-19, קרל פון קלאוזביץ, בשם "המלחמה המוחלטת". לדבריו, המלחמה המוחלטת היא תופעה תיאורטית בלבד, שאינה מתקיימת במציאות, משום התערבותם של גורמים ממתנים שונים, מדיניים ותרבותיים.

בהיותו שבויה במבנה החברתי והתרבותי של אירופה של ימיו, עסק קלאוזביץ כמעט בלעדית במלחמות בין מדינות. אולם מאז ומתמיד רוב המלחמות אינן כאלה. כך, למשל, רוב מלחמות הכיבוש, שערכו מדינות אירופה במהלך המאות האחרונות ביתר העולם, העמידו מדינות מסודרות מול ארגונים לא-מדינתיים. מאז תום מלחמת העולם השנייה הרוב המוחלט של המלחמות בעולם (חוקרים שונים טוענים לשיעורים שונים שבין 70% ל-90%) לא היה בין מדינות, אלא בין מדינות לבין ארגונים שאינם מדינה או אף בין ארגונים כאלה לבין עצמם. הארגונים האלה השתמשו (ואחדים מהם עדיין משתמשים) באלימות כדי להשיג יעדים בעלי ערך מדיני-פוליטי, ולענייננו אין זה משנה אם הארגונים האלה הם קבוצות קיקיוניות, הכוללות עשרות בודדות של חברים

ושל תומכים (כגון קבוצת באדר-מיינהוף בגרמניה בשנות ה-70), ארגונים גדולים, המייצגים שכבות אוכלוסייה גדולות (החזבאללה בלבנון, הצבא האירי הרפובליקני, הסנדיניסטים בניקרגואה או תנועת הזפאטיסטים במקסיקו) או אפילו עמים שלמים (כגון הארגון לשחרור פלסטין). כל הדוגמאות האלה הן של ארגונים שנלחמו (ואחדים מהם עדיין לוחמים) נגד מדינות. דוגמאות מובהקות למלחמה שבה שני הצדדים היו ארגונים לא-מדינתיים הן מלחמת האזרחים בלבנון (שהתנהלה בין ארגונים שייצגו עדות דתיות או פלגים אידיאולוגיים בעדות מסוימות), המלחמה ברואנדה (שבה שני שבטים, השותפים באותה מדינה, שחטו זה את זה), או לחלופין, מאבקי השליטה על שטחי פשע בין "משפחות" מאפיה או אפילו בין כנופיות רחוב.

מכל מקום, עיון בתולדות המלחמות מראה, שכאשר רמת האלימות שונה, וכאשר שונים התרבות והארגון החברתי של הצדדים, משתנים גם כללי "המשחק" של המלחמה. לפיכך מוטל עלינו לפתח תיאוריות צבאיות נפרדות, ועל-פיהן תורות לחימה נפרדות, לכל סוג של מלחמה. כך, לדוגמא, לא ניתן להשתמש במושגים, השאובים ממלחמה המתנהלת בין מדינות ריבוניות על שדות הנפט של כוויית (מלחמת המפרץ השנייה בין ארצות-הברית ובעלות בריתה לבין עיראק, 1991), כדי להסביר את שהתרחש במלחמת האזרחים שהתנהלה כדי לקבוע את המעמד הכלכלי, החברתי והמדיני של העדות הדתיות השונות בלבנון (בשנים 1975-1985). מונחים רבים שנשתמש בהם אולי יהיו זהים, אך המשמעות של כל מונח תהיה שונה, ולפיכך גם עדיף לפתח מונחים נפרדים כדי למנוע בלבול.

מלחמה מוגבלת - מלחמת סיני

טנקים ישראליים בשטח כינוס במלחמת סיני

במשך מרבית המלחמה, יעדי המלחמה נחשבים לחיוניים - ולעיתים אפילו לקיומיים - עבור הצדדים הלוחמים, קצב האירועים הוא מהיר, ושיעור הנפגעים וההרס הוא גבוה מאוד.

● **מלחמה מוגבלת**, דוגמת מבצע קדש, מבצע שלום הגליל, מלחמת המפרץ השנייה (1991) או מלחמת קוסובו (1999). הכוחות המעורבים במלחמה מוגבלת פועלים כאילו הם במלחמה כוללת, אולם יעדי המלחמה מבחינת המדינה מצומצמים יותר, ובדרך כלל היא אינה מפעילה את מלוא עוצמתה הצבאית. לכל היותר היא מפעילה את מלוא עוצמתה לפרקי זמן קצרים בלבד. מלחמה מוגבלת גם תסתיים בדרך כלל לפני שמוצו או נהרסו כל משאביהם של הצדדים הניצים.

● **עימותים מוגבלים**, כגון מלחמת האזרחים בלבנון והמלחמה רבת השנים של ישראל נגד אש"ף על צורותיה ושלביה השונים - החל בפיגועי הטרור דרך האינתיפאדה וכלה בלחימה נגד הרשות הפלסטינית בספטמבר 1996 ומאז סתיו 2000. דוגמא נוספת היא מלחמת האזרחים בלבנון. כלומר, מדובר

במלחמה שבה מופעלים הכוחות בהיקף ובתדירות נמוכים יחסית. גם מלחמת ההתשה בין ישראל לשכנותיה (1968-1970) הייתה עימות מוגבל, אם כי עוצמת הפעילות גברה לפעמים למשכי זמן קצרים עד כדי מלחמה מוגבלת. בתוך העימות המוגבל מבחינים בין פעילות שוטפת (שהיא שגרת הפעילות היום יומית נגד התקפות טרור, גרילה ופעולות צבאיות נקודתיות של צבאות האויב) לבין "מבצעים" (שבהם מופעלת עוצמה רבה יותר לפרקי זמן מוגבלים, אך עדיין לא מגיעים לרמת הפעילות של מלחמה).

לכאורה, ההבחנה בין צורות המלחמה היא חדה וברורה,⁵

שלושה גורמים עיקריים קובעים את רמת האלימות: מוחלטות היעד, היקף המשאבים הממוצים עליידי הצדדים הלוחמים וקצב האירועים. ככל שהיעד חשוב יותר לצדדים הלוחמים, כך יתאמצו יותר ויהיו מוכנים להפעיל אלימות קיצונית יותר על מנת להשיגו. לפיכך ככל שהיעד מוחלט יותר, כך גם סביר להניח שהיקף המשאבים הממוצים על ידי כל צד - מתוך כלל המשאבים העומדים לרשותו - יגדל אף הוא, עד שיגיע למלוא הפוטנציאל. אולם משך הזמן שחברה יכולה להשקיע את כל משאביה אך ורק במלחמה הוא מוגבל, ולפיכך ככל שחברה משקיעה יותר משאבים בזמנית, כך יתקצר משך המלחמה, או שבשלב כלשהו תצטרך החברה להוריד את היקף המאמץ המושקע.

קצב האירועים מצביע על היקף המאמץ ועל אופי המלחמה. ככל שהצדדים משקיעים יותר משאבים בזמנית, כך צפוי קצב האירועים לגבור, ועימו יגברו קצב הנפגעים והיקף ההרס. קצב אירועים גבוה יקצר את משך המלחמה בשל צריכת המשאבים הגבוהה הדרושה למימוש.⁴ מעיון בתולדות המלחמות מתברר, ששינוי בגורמים האלה משנה

את פני המלחמה ואת אופן ניהולה. כתוצאה מכך - ומתוך הבנה שלניהול מלחמות בעלות אופי שונה דרושות תפיסות שונות להבנת כללי "המשחק" ולהפעלת הכוחות בהתאם - נהוג היום לחלק את המלחמות לשלוש רמות עוצמה בסיסיות:

● **מלחמות כוללות**, כגון מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים, ולהבדיל מלחמת המפרץ הראשונה (בין עיראק לאיראן בשנים 1980-1988) ושתי מלחמות העולם, שהתנהלו במחצית הראשונה של המאה ה-20. מדובר במלחמות שבהן מופעלת כל עוצמת היריבים

לכאורה, ההבחנה בין צורות המלחמה היא חדה וברורה, אבל המציאות אינה כה פשוטה

מביניהם המצליח להכתיב ליריבו את אופי המלחמה) הוא התשה הדרגתית של רצון הלחימה של היריב - בעיקר על-ידי סדרה מתמשכת של פגיעות קטנות, המלוות בלוחמה פסיכולוגית, המיועדת להגביר את עוצמת הרושם הנוצר מכל פגיעה. מההבחנה הבסיסית הזאת נובעים:

- צמצום היקף הכוחות המופעלים בכל רגע נתון - אם כי ייתכנו פרקי זמן קצרים, שבהם צד אחד או שניהם ייזמו מבצעים רחבי היקף ומרובי כוחות.
- הכוונת הפעילות לפגיעה בנכסים צבאיים או אזרחיים של האויב ללא כיבוש שטח או תוך כיבושים מזעריים לכל היותר.

הצדדים היריבים יפעילו כוחות צבאיים מיוחדים ("קומנדו")⁹ או רגילים (חיל רגלים, חיל שריון, חיל תותחנים, חיל אוויר, חיל ים) כדי לבצע פשיטות לתוך שטח האויב, או יבצעו ירי מנגד משטחם על מטרות בשטח האויב. חדירות לשטח האויב תהיינה קצרות-משך, ומטרתן לפגוע ביעד נתון ולברוח בחזרה.

מאפייניו של העימות המוגבל בין מדינות

העימות המוגבל בין מדינות הוא, בבסיסו, עימות בין מערכות סימטריות. שתי המערכות המדיניות המתעמתות הן בעלות עולם מושגים דומה ביחס לכללי המשחק המקובלים בעימותים אלימים בין מדינות, לשתיהן מבנה ארגוני דומה - אם לא זהה (יישות ריבונית מול יישות ריבונית; מנגנון צבאי סדור מול מנגנון צבאי סדור) ומפעילות טכנולוגיה צבאית דומה. אף כי תיתכן אסימטריה בכמות או באיכות של הכוחות הצבאיים או במשאבים

העומדים לרשותם, אין הדבר משפיע על הסימטריה העקרונית של אופי העימות, כיוון שזה נקבע בעיקר על-פי ההיבטים הארגוניים ועולם המושגים המשותף. במצב כזה קל, יחסית, להגדיר את ההישג הצבאי המבוקש ואת ההיגיון המערכתי הדרוש להשגתו - אם כי לא תמיד את הדרך ליישום ההיגיון זה. לפיכך, אותם עקרונות, היפים למלחמה "רגילה" בין מדינות, יפים במידה רבה גם בעימות מוגבל

ביניהן - הגם שאופן יישומם שונה.

במהלך העימות קיימת תמיד האפשרות שתיווצר הסלמה, והצדדים ייגררו להפעלה הולכת וגוברת של כוחותיהם עד כדי מלחמה מוגבלת או אפילו מלחמה כוללת. הסכנה הזאת היא אחד השיקולים המרכזיים המעצב את מהלכי הצדדים בעימות. לצד החושש פחות מהסלמת העימות נוצר איפוא יתרון מבצעי, שכן הוא פחות מוגבל בהיקף ובסוג של המשאבים שהוא יכול להטיל למערכה.

אבל המציאות אינה כה פשוטה. קל, יחסית, להבחין בין רמת האלימות בעימות המוגבל בין ישראל לפלסטינים מאז סתיו 2000 לבין מלחמת יום הכיפורים ב-1973. קשה יותר לדעת מתי בדיוק חוצה מלחמה את גבול ההגדרה שבין עימות מוגבל לבין מלחמה מוגבלת או בין מלחמה מוגבלת למלחמה כוללת - וראו כדוגמא את מלחמת העצמאות (1947-1949), אשר לבשה צורה ופשוטה צורה בשלביה השונים.⁶ יתר על כן, אפשר שעבור יריב אחד נושא העימות אופי מסוג אחד, ואילו עבור היריב האחר יהיה אופיו שונה. בדרך כלל נובע הדבר מהבדלי הגודל הבסיסיים בין הצדדים ומשווני במוחלטות יעדיהם המדיניים (קרי, תכלית המלחמה). כך, לדוגמא, מלחמתה של ארצות-הברית נגד עיראק (מלחמת המפרץ השנייה, 1991) לבשה עבורה אופי של מלחמה מוגבלת (רק חלק מהכוחות האמריקניים הושקע בה), ואילו עבור העיראקים היא נשאה סממנים של מלחמה כוללת (עיראק ניסתה לגייס את מלוא עוצמתה כדי להתמודד עם האיום האמריקני). קצב האירועים היה גבוה מאוד, אולם היעד האמריקני היה בסופו של דבר מוגבל, ומרגע שנראה היה כי הוא מומש, הם עצרו את הלחימה, לפני שזו תאיים ישירות על קיומו של המשטר העיראקי.

מאו צה טונג, מנהיגו המדיני והצבאי של המרד הקומוניסטי בסין, רי"ו נגוין גיאפ, מצביא המרד הקומוניסטי בווייטנאם, חילקו את מלחמותיהם לשלושה שלבים, שבהם פועל הצד החתרני בצורות שונות:⁷ השלב הראשון - עיקרו לוחמת גרילה, שמטרתה להימנע מתבוסה ולהתיש את צבא האויב, בעוד הארגון מתבסס ומגייס את תמיכת ההמונים;

בשלב השני ישנו איזון בין פעולות בשיטת הגרילה לבין לחימה של יחידות סדירות כדי להשתלט על שטחי מפתח, שיאפשרו להכריע את המלחמה; בשלב השלישי לוחמת הגרילה היא משנית, והעיקר הוא לוחמה סדירה להשמדת צבא האויב. כלומר, לדידם המלחמה מתחילה כעימות מוגבל ועוברת בהדרגה למלחמה מוגבלת ולבסוף מסתיימת כמלחמה כוללת, שבמהלכה מוכרע האויב סופית.

חלוקה זו היא תיאורטית, שכן במציאות, טען גיאפ, עשויים להתערבב השלבים, והמלחמה תנוע הלך ושוב ביניהם עד להכרעתה הסופית.

מאפייני העימות המוגבל

מהאמור לעיל עולה שהמאפיין הבולט ביותר של עימותים מוגבלים מכל הסוגים ביחס ליתר צורות המלחמה הוא הקצב האיטי, יחסית, של האירועים האלימים. מנגנון ההבסה⁸ הנבחר על-ידי הצדדים הלוחמים (או לפחות על-ידי זה

מדינה, הרגישה לאבדות בקרב אזרחיה ובקרב הבלתי לוחמים של האויב, תוגבל מאוד בהפעלת עוצמתה בשל הצורך להשיג מודיעין מדויק על זהות האויב ועל מיקומו ובשל השאיפה לצמצם את נפח האש כדי למנוע נפגעי לוואי

מאפייני העימות המוגבל בין מדינה לבין ארגון לא־מדינתי¹⁰

שונים הדברים בעימות בין מדינה לבין ארגון לא־מדינתי. מצד אחד ניצבת יישות ריבונית, המפעילה צבא וכוחות ביטחון סדירים, ומולה ניצב ארגון חסר סמכות ריבונית. בעימות הזה קיים פער מובנה לרעת הארגון ביחסי הכוחות: הארגון סובל מנחיתות בהיקפם ובטיבם של המשאבים החומריים העומדים לרשותו לעומת אלה העומדים לרשות המדינה.

הפער הזה מתאזן בשל פער מובנה הפוך לרעת המדינה ביכולת המודיעינית היחסית של שני הצדדים. הפער הזה נובע מהחתימות החזותיות של הארגון ושל המדינה: המדינה היא גוף גדול, בעל נכסים בולטים לעין, שאינם ניתנים להסתרה. לעומתה, הארגון – עד שהוא צובר עוצמה ומשתלט על שטחים משלו – הוא גוף קטן, שנכסיו קשים לאיתור. בניגוד לחיילים ולשוטרים של המדינה, לוחמי הארגון אינם נדרשים ללבוש מדים, וקל להם להיטמע בקרב אוכלוסייה תמימה. הם אינם זקוקים לבסיסים גדולים, ואמצעי הלחימה שלהם, בדרך כלל, קטנים וקלים לנשיאה בהסתרה.

סוגיה נוספת, המשפיעה על ממדי הפערים האלה, היא רגישות הצדדים לאבדותיהם ולאבדות הנגרמות לבלתי לוחמים של הצד שכנגד. מדינה, אשר אינה רגישה לנפגעים בלתי לוחמים של היריב, מסוגלת לנצל את מלוא עוצמת האש שלה נגד הארגון גם ללא מודיעין

מדויק על מיקום אנשיו. (ראו את התנהגותה של רוסיה בצ'צ'ניה). מדינה, הרגישה לאבדות בקרב אזרחיה ובקרב הבלתי לוחמים של האויב, תוגבל מאוד בהפעלת עוצמתה בשל הצורך להשיג מודיעין מדויק על זהות האויב ועל מיקומו ובשל השאיפה לצמצם את נפח האש כדי למנוע נפגעי לוואי. הפערים המובנים בעוצמת הכוחות הלוחמים, ביכולת המודיעינית ובמידת הרגישות של הצדדים לנפגעים תמימים הם בין הגורמים המובילים בקביעת יחסי העוצמה האמיתיים בין שני הצדדים – השונים מיחסי העוצמה הנראים לעין – ובעיצוב החשיבה האסטרטגית, המערכתית והטקטית שלהם.

מאפייניו של עימות מוגבל משולב

ברית בין ארגון לא־מדינתי לבין מדינה מעניקה לשניהם יתרונות משמעותיים מול מדינת אויב משותפת: הארגון נהנה מתוספת כמותית ואיכותית במשאבים החומריים העומדים לרשותו (קרי, תוספת לעוצמת הלחימה שלו) ומהגנת המדינה התומכת בו (קרי, צמצום ביכולתה של מדינת האויב להפעיל את עוצמת הלחימה שלה); ואילו המדינה

נהנית מהיכולת לנהל את העימות בעקיפין, באמצעות שליח, ועל־ידי כך לצמצם את הסכנה שכוחותיה ונכסיה ישמשו מטרה לתגמול של מדינת האויב. מלחמות וייטנאם ואפגניסטן הן דוגמאות טיפוסיות לתופעה הזאת. בכל אחת מהמלחמות האלה נהנה הארגון מתמיכה של מעצמה שהיא יריבה של אויבו: ברית־המועצות תמכה במורדים הקומוניסטים בווייטנאם, ואילו ארצות־הברית תמכה במורדים האפגנים.

אין הכרח שהברית בין הארגון לבין המדינה תהיה מוצהרת. אפשר שהסיוע יינתן באמצעות מעורבות מדינית של גורם חיצוני, המנסה – כביכול – רק להשכין שלום, אבל לחציו המדיניים מגבילים משמעותית את יכולת המדינה הנלחמת בארגון. (ראו, לדוגמא, את השפעת הלחצים המדיניים של מדינות שונות על חופש הפעולה הישראלי בעימות הנוכחי עם הפלסטינים).

לעומת זאת, קיים גם חיסרון בשילוב הזה: היווצרותה של תלות הדדית מסוימת בין הצדדים. הארגון עלול למצוא את עצמו מוגבל בצעדיו או נדחף לבצע פעולות שאינן תואמות את האינטרסים שלו בשל הדרישה להתחשב בצורכי המדינה התומכת בו; ואילו המדינה עלולה למצוא את עצמה נגררת למעורבות ישירה בעיתוי ובמקום שאינם מתאימים לה עקב פעילות שיזם הארגון בניגוד לרצונה. (ראו בהקשר הזה את ניסיונותיו של ערפאת לעורר את מדינות ערב למעורבות צבאית בעימות הנוכחי בין הפלסטינים לישראל).

בשקלול כוללני נראה כי בדרך כלל עולים היתרונות שבשילוב על חסרונותיו. עיון בתולדותיהם של עימותים מוגבלים ב־200 השנים האחרונות מעלה בעליל, כי כמעט בכל המקרים, שבהם הצליח ארגון לא־מדינתי להביס מדינה, הוא נהנה מסיוע של מדינה אחרת. לעומת זאת יש רק דוגמאות בודדות לתבוסתו של ארגון שנהנה מתמיכתה של מדינה אחרת.¹¹ בשורה התחתונה, יש חוקרים הטוענים כי זהו הגורם המרכזי הקובע את יכולתו של הארגון הלא־מדינתי להתמודד נגד מדינה.¹²

גורמי ההכרעה המרכזיים בעימותים מוגבלים

במגוון העימותים המוגבלים, שהתרחשו במהלך 200 השנים האחרונות, בולטים כמה גורמי הכרעה, שקבעו את תוצאותיהם של עימותים בין מדינות לבין יריבים לא־מדינתיים:

● פער משמעותי במידת הנחישות של הצדדים. פער זה

הצלחת הארגון להעמיד חזון, המסוגל לעורר את התלהבות המצטרפים לשורותיו, ונכונות האוכלוסייה ככלל לתמוך בפעילותו הן נדבך מרכזי בכושר העמידה שלו ובקביעת גבולות הפעולה שלו

שוטר סרבי אוסף נשק קל מלוחמי גרילה מתים של צבא השחרור של קוסובו (KLA) ברוגובו (29.1.1999)

בניגוד לחיילים ולשוטרים של המדינה, לוחמי הארגון אינם חייבים לכוש מדים כדבר שבשגרה. אין ברשותם בסיסים גדולים, למעט באזורי "המקלט הבטוח", ואמצעי הלחימה שלהם בדרך כלל קטנים וקלים לנשיאה בהסתר.

פער בחזון/מטרה של שני הצדדים

הצלחת הארגון להעמיד חזון, המסוגל לעורר את התלהבות המצטרפים לשורותיו, ונכונות האוכלוסייה ככלל לתמוך בפעילותו הן נדבך מרכזי בכושר העמידה שלו ובקביעת גבולות הפעולה שלו. חזון זה מנוסח כ"אני מאמין" אידיאולוגי או כחזון דתי של אחרית הימים. הנחלת האמונה הזאת מעניקה לארגון עמידות רבה, שכן המאמין האדוק אינו עושה חשבון של רווח והפסד גשמיים. עבורו כל מחיר כדאי להגשמתו של חזון אחרית הימים שלמענו הוא נלחם. נוסף על כך, עוצמת החזון מאפשרת לארגון להצדיק מעשים, אשר בימים כתיקונם היו נתפסים אצל שוחריו כפשעים חמורים. אולם המטרה הנשגבת המוצגת בחזון מצדיקה בעיניהם את הדרך.

היכולת של המדינה להעמיד חזון משלה מול החזון של הארגון מחד גיסא ולערער את תקפות החזון של הארגון בעיני תומכיו מאידך גיסא קריטית ליכולת שלה לנהל בהצלחה את הלחימה נגדו. במלחמותיהן נגד עמים ביבשות

נובע מעוצמת החזון האידיאולוגי (האמונה בצדקת הדרך) של אחד הצדדים ביחס לזה של הצד האחר וממידת הצלחתו להנחיל את האידיאולוגיה הזאת לאוכלוסייה שבקרבה מתנהל העימות¹³ ולעורר לה אהדה במדינות זרות, שמהן הוא שואב תמיכה מדינית ואולי גם סיוע חומרי. גורם זה מחייב ניהול מאבק פסיכולוגי ומדיני כחלק בלתי נפרד מכלל הפעילות הצבאית.

- תוצאות המאבק המודיעיני בין הצדדים.
- קיום "מקלטים בטוחים" לכוחות הארגון כתוצאה ממגבלות הפעולה של המדינה, שנגדה הוא מתמודד.
- איזון באיכות הטכנולוגיה הצבאית שבידי המתמודדים (אבל לא בהכרח זהות באמצעים עצמם).
- ניידות כלל-עולמית של הארגון הלא-מדינתי - ניידות המאפשרת לו לפגוע בנכסי המדינה בכל מקום בעולם.
- מאזן אימה, הנובע מיכולתו של כל צד לפגוע בנכסים חשובים במיוחד של הצד שכנגד.

אחרות, אשר שאפו להשיג שחרור לאומי או להחליף את משטריהם המקומיים, התקשו מאוד ארצות-הברית ומדינות אירופה לנסח חזון בר-תוקף, אשר ילהיב את עמיהן שלהן להתמיד בעימות. לעומת זאת, כאשר ארגונים קומוניסטיים ואנרכיסטיים מבית, אשר נתמכו במידה זו או אחרת על-ידי ברית-המועצות, ניסו לערער את מבנה המשטר, הכלכלה והחברה של הדמוקרטיות הליברליות של צפון-אמריקה ושל מערב אירופה במהלך המלחמה הקרה, לא התקשו המדינות האלה להציג חזון שירכוש את תמיכת אוכלוסיותיהן. לכן הצליחו בסופו של דבר למגר את רוב התנועות המהפכניות בארצותיהן.

לוחמה מדינית ופסיכולוגית

ממאפייניו המיוחדים של העימות המוגבל ומהאופי של המערכת הבין-לאומית בתימינו נובעת חשיבות מיוחדת לפעילות המדינית, המתלווה לכל עימות. בהקשר של עימותים מוגבלים אפשר אף לטעון שהפעילות המדינית היא חלק בלתי נפרד מהלחימה עצמה ומהווה סוג של לוחמה, שיש לנהל בו פעילות הגנתית והתקפית במקביל ובמשולב ללחימה הצבאית. תוצאות הלוחמה המדינית קובעות את כללי המשחק של העימות, דהיינו את מידת חופש הפעולה של הצדדים ואת סוג ההגבלות המוטלות עליהם. הלוחמה המדינית מכוונת מחד גיסא לשכנע ישירות ממשלות של

מדינות אחרות לתמוך באחד הצדדים ולהגביל את פעילות הצד האחר ומאידך גיסא לשכנע את דעת הקהל במדינות הרלוונטיות (בימינו הכוונה בדרך כלל למדינות המערב) כדי שתייע בגיוס התמיכה של ממשלותיהן. סוג הטיעונים ואמצעי השכנוע תלויים בקהל היעד. בדרך כלל יש שוני רב בין הטיעונים המוצגים לדעת הקהל באמצעות כלי התקשורת לבין הטיעונים המועלים כאשר דנים ישירות עם ראשי ממשלות או עם נציגיהם בחדרי דיונים הרחוקים מעיני הציבור.

המצב הבין-לאומי היום, שבו המדינות המובילות בעולם הן רובן ככולן דמוקרטיות, מגביר את החשיבות של המאבק על דעת הקהל במדינות האלה. מכאן חשיבותם העצומה של כלי התקשורת, ובמיוחד הטלוויזיה. מדינה דמוקרטית, הנתונה בעימות מוגבל, אינה יכולה להסתפק במאבק מדיני ופסיכולוגי חיצוני. גם דעת הקהל ודעת הפוליטיקאים מבית צריכות לקבל הכשרה. אין הכוונה שיש לרמות את הציבור או את נציגיו הפוליטיים. להפך, יש לומר להם את האמת, משום שהעימות הוא, בסופו של דבר, עבור האינטרסים שלהם (זו הרי מהות השיטה הדמוקרטית). יתר על כן, ממילא יהיה מי שיחשוף להם את האמת במוקדם או במאוחר.

לאופן הצגת המצב ולשאלה מיהו הראשון שמביא את תיאור המצב לידיעת הציבור יש השפעה על הבנת הציבור את המתרחש ובוודאי שיש לכך השפעה על אופיו של הדיון הציבורי בנושאים הקשורים לעימות. כמו בלחימה עצמה גם כאן רצוי למדינה שתתפוס את היוזמה ולא תיגרר אחרי הארגון. לכן כאשר מכינים פעולה צבאית, יש להוסיף לנוהל הקרב הרגיל גם נוהל קרב הסברתי, שיציג את המהלך המתוכנן באור הרצוי מייד עם חשיפת קיומו.¹⁴ גם הארגון מודע לחשיבותה של דעת הקהל מבית ומחוץ, ולכן בחלוקת המאמצים בלוחמה המדינית הן של הארגון והן של המדינה אפשר שהמאמץ התקשורתי לא יהיה פחות – ולפעמים יהיה אף רב יותר – מאשר המאמץ הדיפלומטי.

המאבק המודיעיני

המדינה היא גוף גדול ובעל נכסים בולטים, שאינם ניתנים להסתרה. לעומתה הארגון – עד שהוא צובר עוצמה ומשתלט על שטחים משלו – הוא גוף קטן, שנכסיו קשים לאיתור. יתר על כן, בניגוד לחיילים ולשוטרים של המדינה, לוחמי הארגון אינם חייבים ללבוש מדים כדבר שבשגרה. אין ברשותם בסיסים גדולים, למעט באזורי "המקלט הבטוח", ואמצעי הלחימה שלהם בדרך כלל קטנים וקלים לנשיאה בהסתרה.

אופיה של המדינה המודרנית וממדי הגופים הביטחוניים

שלה מאלצים אותם לנהוג על-פי נהלים ביורוקרטיים ודפוסי פעולה קבועים. ממדים אלה והצורך לעבוד על-פי חוקים ונהלים ברורים של מדינה מתוקנת מקשים על כוחות הביטחון לשנות שיטות פעולה בזריזות – ולו רק בשל משך הזמן הארוך הנדרש לאישורם של נהלים חדשים ולהטמעתם אצל רבבות ואפילו מאות אלפי המשרתים בכוחות הביטחון. לעומתם, הארגון קטן, אינו מחויב לחוקים של מדינה מתוקנת, וקל לו לשנות את נוהלי העבודה שלו

בהתאם לצורך. ממדיהם של כוחות הביטחון מקשים על פיקוח ביטחוני ועל מידור יעיל, ואילו ממדי הארגון נוחים למידור ומקשים על חדירת זר לתוכו ללא השגחה.

המצב הזה יוצר חוסר איזון מודיעיני: לארגון קל לאסוף מודיעין על המדינה, על נכסיה ועל כוחותיה, משום שאלה בולטים לעין, ופעילותם אינה משתנה,¹⁵ ואילו המדינה מתקשה לאסוף מודיעין על הארגון. לתופעה הזאת יש השלכות חמורות מבחינתה של המדינה: נכסיה וכוחותיה חשופים בכל עת לתקיפה מכיוונים בלתי צפויים, ואילו היא עצמה מתקשה לגלות את חברי הארגון ולפגוע בהם, כל עוד זה אינו יוזם פעילות. כאשר אין בידי המדינה מודיעין, המצב

בעימותים מוגבלים אין
לוחם הגרילה מוטרד משאלת
העיתוי. הוא יכול להמתין
יום או יומיים במארב,
עד אשר טנק האויב יפנה
אליו את אנפו ואז לשגר טיל
מונחה לעבר אחת מנקודות
התורפה שלו

הטבעי של מפגשי לחימה בין לוחמיה לבין לוחמי הארגון הוא כאשר היוזמה נמצאת בידי האחרונים, ובדרך כלל הם הנחנים מיתרון ההפתעה. לוחמי המדינה נאלצים לספוג את המכה הראשונה, תוך שהם מנסים להתאושש ולהשיב אש,

כדי להילחם בארגון, ובמיוחד באמצעים האלימים, עקב הדרישה לשמור בהקפדה על זכויות הפרט. גם מדינות שאינן ליברליות, אשר זקוקות – מטעם מדיני או כלכלי זה או אחר – לרצונן הטוב של מדינות ליברליות, נדרשות

מאוצה טובג - מנהיג המרד הקומוניסטי בסין בשנות ה-30 וה-40

מאוקבע את התמשכותה רבת השנים של המלחמה כעיקרון מלחמה של שיטת גרילה

לפני שלוחמי הארגון ייעלמו שוב. המצב קשה שבעתיים, כאשר לוחמי הארגון אינם תוקפים את כוחות הביטחון, כי אם את אזרחי המדינה, אשר אינם מצוידים ומאומנים להגיב על התקפת הפתע. הגעתם של אנשי הביטחון לעזרת האזרחים המותקפים תהיה תמיד באיחור. הקושי מוגבר עוד יותר, כאשר הארגון מפעיל אמצעי פיגוע בשלט רחוק.

המקלט הבטוח

המקלט הבטוח הוא איזור גיאוגרפי או תחום פעילות, שבו יכול הארגון לפעול בחופשיות מוחלטת, כמעט ללא חשש שייפגע על-ידי כוחות הביטחון או הצבא של המדינה.

קיימים שלושה סוגים של מקלט בטוח:

- הראשון – מגבלות בסוגי הפעילות של המדינה. המדינה הליברלית מוגבלת בסוגי האמצעים המצויים באמתחתה

- השני – מתן מחסה לארגון על-ידי מדינה ידידותית בשטח הנתון לשליטתה הצבאית או המדינית. במצב כזה הפגיעה בארגון מוגבלת על-ידי אירצונה של מדינת האויב להתעמת עם המדינה נותנת החסות.
- השלישי – שטחים קשים לתנועה ונוחים למסתור, כגון ג'ונגלים ואזורים הרריים. פיזור לוחמי הארגון בשטחים כאלה מקשה על כוחות המדינה לאתרם ולפגוע בהם. תוצאה דומה מושגת על-ידי היטמעותם של אנשי הארגון בתוך מרחבים עירוניים צפופי אוכלוסין. בשטחים האלה מתקשים כוחות הביטחון להבחין בין אנשי הארגון לבין האוכלוסייה התמימה, שבתוכה הם נטמעים. (מאוצה טובג כינה זאת להיטמע כדגים בים). ואם בכל זאת מצליחים כוחות הביטחון לאתר את אנשי הארגון, הם

מתקשים להפעיל נגדם את כל עוצמת האש המצויה בידיהם, שמא יפגעו באוכלוסייה תמימה.

ארגון יכול ליצור מקלט בטוח גם על-ידי יצירת מאזן אימה בינו לבין המדינה. במסגרת יכולתו של כל צד לפגוע במטרות היקרות במיוחד לליבו של הצד האחר נוצרים תוך כדי העימות כללי משחק: "אתה לא תפגע בי בנקודה X, ואני לא אפגע בך בנקודה Y". כך, למשל, הצליח החיזבאללה להרתיע את מדינת ישראל מפני פעולות מסוימות (קרי, ליצור מקלטים בטוחים בתחומים מסוימים) על-ידי פיגועים קשים במיוחד (כגון פיצוץ שגרירות ישראל בארגנטינה) וירי קטיושות על יישובים ישראליים בגליל. הצד השני של המטבע היה, שכל ירי רקטות לגליל חייב את החיזבאללה למצוא הצדקה בפעולה כלשהי של צה"ל. חלק מהמאבק בין

ישראל לחיזבאללה היה על יצירתם של גבולות הפעולה של שני הצדדים. כך, לדוגמא, אחת ממטרות המשנה של מבצע "דין וחשבון" (1993) הייתה להגביל את השימוש שעשה החיזבאללה בכפרים לבנוניים כבסיסי פעולה – שימוש שהגביל את יכולתו של צה"ל להשיב אש בעת פיגועים שבוצעו מתוך הכפרים. מבצע "ענבי זעם" (1996) נועד, בין היתר, למנוע סחף בהישגים שהושגו בתחום הזה במבצע "דין וחשבון".

טכנולוגית מוחלטת, כיוון שרק בידיהם יש מטוסי קרב, מסוקי קרב, טנקים, ארטילריה כבדה וכדומה, אך ערכם של האמצעים האלה מצומצם, יחסית, בעימותים מוגבלים מפאת הזהירות הנדרשת שלא לפגוע בבלתי לוחמים. יתר על כן, מרבית התכונות של האמצעים האלה מכוונות לצורכי המלחמה הכוללת. כך, לדוגמא, הגיון חלוקת השריון על הטנקים מבוסס על העובדה שברוב המקרים הפגיעה בהם תהיה מהחזית, כיוון שבמלחמות כוללות משמשים הטנקים כדי להסתער על יעדי האויב, ובאופן טבעי מופנית חזיתם לעבר גורמי האש המגינים על היעדים האלה. למגינים אין זמן להמתין עד שהטנק המסתער יחשוף את חלקיו המוגנים פחות, שכן הם חייבים לעצור אותו מייד, לפני שיעלה עליהם. לעומת זאת, בעימותים מוגבלים אין לוחם הגרילה מוטרד

משאלת העיתוי. הוא יכול להמתין יום או יומיים במארב, עד אשר טנק האויב יפנה אליו את אגפו – ולו רק לדקה בלבד – ואז לשגר טיל מונחה לעבר אחת מנקודות התורפה שלו. מכאן שהטכנולוגיה של אמצעי הלחימה העיקריים, המשמשים בסיס לחישוב יחסי הכוחות במלחמה מוגבלת או כוללת, אינה נמדדת באותו האופן בעת חישוב יחסי הכוחות בעימותים מוגבלים. דווקא כלי הנשק הקלים יותר, שהוזכרו למעלה,

כל מדינה שואפת לסיים מלחמה מהר ככל האפשר בשל מחירה הגבוה. ארגוני הגרילה והטרור שואפים דווקא להאריך את משך המלחמה, מתוך הנחה שאין להם סיכוי לנצח במערכה קצרה, אך ככל שתמשך הלחימה, כך יגבר הסיכוי שלצד האחר יימאס והוא יהיה מוכן להתפשר או אף להיעתר לחלוטין לדרישות הארגון

הם היעילים יותר.

הטכנולוגיות העשויות להועיל לצבא הסדיר הן בתחום המודיעין (אמצעים לאיתור האויב בעוד מועד), המיגון (אמצעים לספיגת מכת האש של האויב בנזקים מזעריים, ביצור יעדי תשתית, מיגון כלי-רכב ואנשים) והחימוש המדויק, שיאפשר פגיעה נקודתית באויב שאותר תוך צמצום נזקי הלוואי הנגרמים לסביבה הבלתי לוחמת. (הכוונה היא למגוון של אמצעים, החל מרובי צלפים וכלה בטילים מונחים).

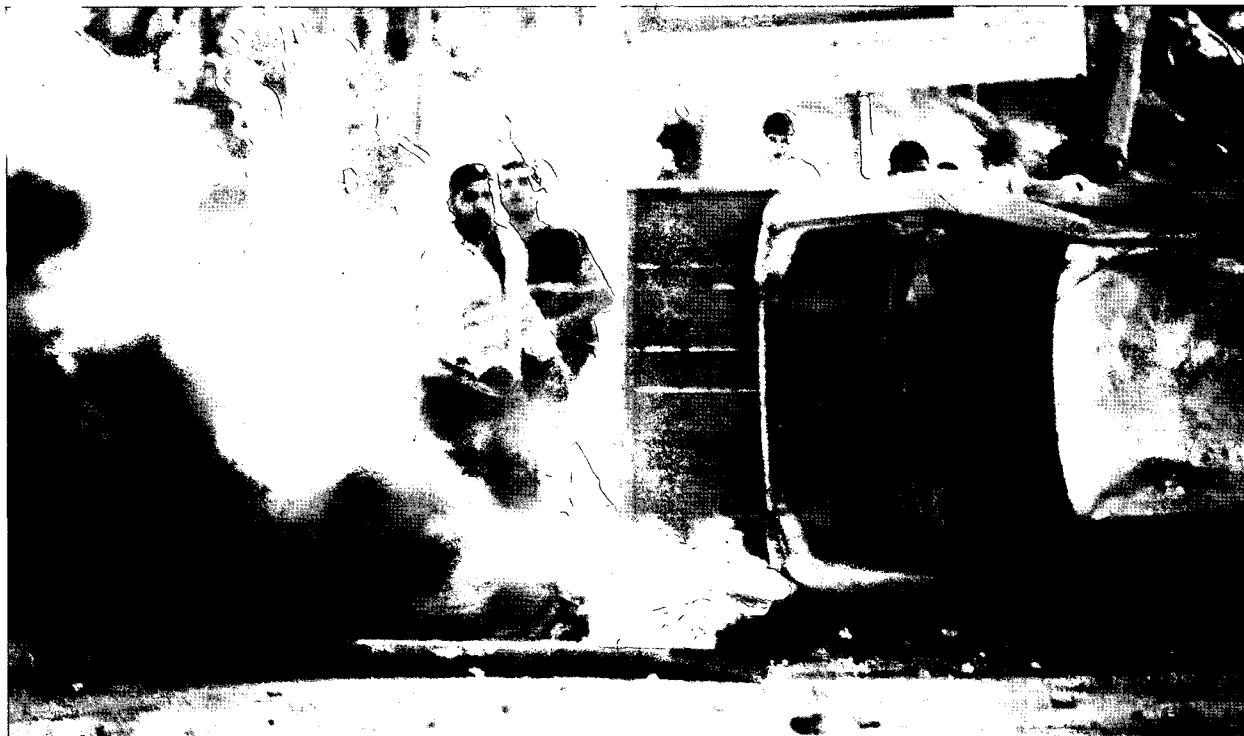
תחום חדש, יחסית, של טכנולוגיה צבאית הוא נשק אל-הרג. הצורך בנשק הזה נולד מהמציאות המדינית והתרבותית של העימות המוגבל בן ימינו, שבו הרג בכלל והרג של בלתי לוחמים בפרט נתפסים כמעשים שליליים ופוגעים קשות בדימויו של ההורג. כלומר, פיתוחו של התחום הזה נובע מחשיבותה היחסית של הלוחמה המדינית המתוארת לעיל.¹⁶

מרחב חוסר הביטחון הכלל-עולמי

אמצעי התובלה והתקשורת של ימינו וההסכמים הבין-לאומיים, המסדירים את פעילותם, מאפשרים שינוע כמעט ללא מגבלות של כל אדם או פריט ציוד לכל מקום על פני

דמיון טכנולוגי

במאה ה-19 נהנו הצבאות האירופיים והאמריקניים מעדיפות טכנולוגית מוחצת על פני יריביהם הלא אירופים. גם כאשר הצליחו הלא אירופים להשיג כלי נשק מתקדמים, היו אלה מעטים מכדי להכריע את הכף. הטכנולוגיה הצבאית הממוזערת של המאה ה-20 והרגישות המוגברת לאבדות בחברות האירופיות והצפון-אמריקניות צימצמו את העדיפות הזאת באופן משמעותי. לנשק האישי נוספו טילים מונחים נישאים על-ידי אדם, המאפשרים פגיעה מדויקת מרחוק בעמדות מבוצרות, בכלי-רכב רכים ומשוריינים ובכלי טיס. כמו כן נכנסו לשירות רקטות ארוכות טווח ומגוון רחב של מטעני נפץ, הניתנים להפעלה מרחוק או באמצעות מלכודות פתאים שונות. כל אלה מאפשרים למחבלים או ללוחמי הגרילה לצמצם את חשיפתם לאש האויב ולמרות זאת לגרום לאבדות. בגלל הפער המודיעיני המובנה שתואר לעיל הגבירו כלי הנשק החדשים האלה במידה רבה מאוד את יכולתם של ארגוני הטרור והגרילה, צימצמו את יכולת התגובה של הצבאות הסדירים והגבירו את חשיפתם לפגיעה. לכאורה עדיין נהנים הצבאות הסדירים מעדיפות

הארגון מנסה להשתלט על כברת שטח ולהחזיק בה לפרקי הזמן הקצרים הדרושים לו כדי לפגוע בנכס כזה או אחר של המדינה

מיכולתם של הגופים האלה לאתר את נכסיה הרשמיים של המדינה באותן המדינות ולפגוע בהם.

גורמים משפיעים נוספים גורם הזמן בעימות מוגבל

אחת האמרות הידועות של נפוליאון הייתה: "בקשו ממני כל דבר, רק לא זמן". בזאת ניסה להבהיר לפקודיו כי הזמן הוא אחד המשאבים היקרים ביותר של המצביא. מושגי הזמן המשפיעים על מבצע מלחמתי הם: משך הזמן המוגדר למבצע, קצב האירועים, מהירות התגובה של הכוח הצבאי לפקודת המפקד או לפעולת האויב ועיתוי הפעילות.

● **משך.** פרק הזמן המוקצה למבצע צבאי נקבע על-פי שתי קבוצות שיקולים: שיקולים מדיניים ושיקולים צבאיים. השיקול המדיני קובע את תחום הזמן שבו מתאימים התנאים המדיניים לפעולה צבאית. לפני כן ואחרי כן התנאים המדיניים אינם מתאימים, ולכן חייב המבצע להישאר מתוחם בתוך מסגרת הזמן שהוקצתה לו. אסור לו להתחיל לפני המועד שנקבע או להסתיים לאחר נקודת הזמן שנקבעה לסיום. הגורמים המשפיעים עשויים להיות חיצוניים (הסכמה או אי-הסכמה של מדינות אחרות, שדעתן חשובה למדינה הנלחמת) ו/או פנימיים (נכונותה של דעת הקהל בתוך המדינה, או לפחות נכונותם של גורמי הפנים החשובים לממשלה, לתמוך

כדור הארץ. היכולת הזאת לנוע לכל מקום ולפגוע בכל מקום יוצרת חוסר ביטחון, הפורץ את כל הגבולות. הארגון אינו מוגבל בלחימתו לזירת המערכה "הרשמית", אלא יכול לפגוע בנכסים השייכים למדינה היריבה בכל מקום בעולם. (דוגמאות לכך הן הפיגועים שביצע החיזבאללה בשגרירות ישראל ובמרכז הקהילה היהודית בארגנטינה, רצח הספורטאים הישראלים במינכן על-ידי הפלסטינים וחיטופות המטוסים).¹⁷

אומנם, לכאורה, גם המדינה נהנית מיכולת דומה, אך בפועל היא מוגבלת על-ידי הסכמים בין-לאומיים. אם חברי הארגון ייתפסו בעת פעילותם במדינה אחרת, הם ייחשבו לפושעים רגילים. יתר על כן, אי-מעורבותה של אותה המדינה בסכסוך מצמצמת את הסיכוי שיהיה בידיה המודיעין הדרוש ללכידתם של חברי הארגון, כל עוד אלה אינם עושים טעות מבצעית חמורה. לעומת זאת, פעולה מבצעית של מדינה בתוך שטחה של מדינה אחרת – יש לה משמעויות מעבר לעונשים שייגזרו על הלוחמים אם יילכדו, כפי שניתן ללמוד, למשל, מכישלון פעולתו של המוסד בירדן נגד איש החמאס חאלד משעל. מובן שמדינה יכולה להחליט שהיא מוכנה לשלם את מחיר הפעולה, אולם בכך היא נוטלת על עצמה סיכון שיוגברו הסיוע והתמיכה שמקבל הארגון ממדינות אחרות. בכל מקרה, יכולתה של המדינה לאסוף מודיעין יעיל נגד גופים חשאיים במדינות זרות פחותה

במלחמה, שיקולים כלכליים, שיקולים של בחירות קרובות, סמיכות למועדים חשובים, כגון חגים דתיים). השיקול הצבאי לוקח בחשבון שני גורמים מרכזיים: משך הזמן הטכני, הדרוש לביצועו של המהלך הצבאי, וההגבלות הנובעות מכך שפעולתו של כוח אחד מותנית בסיום פעולתו של כוח אחר.

ככלל, כל מדינה שואפת לסיים מלחמה מהר ככל האפשר בשל מחירה הגבוה. אולם ככל שהמדינה חזקה יותר במישור הבין-לאומי, כך היא יכולה להרשות לעצמה לפעול ביסודיות רבה יותר – גם על חשבון הארכת משך הלחימה. הדבר בלט מאוד במערכה שניהלו האמריקנים נגד עיראק ב-1991 ונגד סרביה ב-1999. לעומת זאת,

ארגוני הגרילה והטרור שואפים דווקא להאריך את משך המלחמה, מתוך הנחה שאין להם סיכוי לנצח במערכה קצרה, אך ככל שתתמשך הלחימה, כך יגבר הסיכוי שלצד האחר יימאס והוא יהיה מוכן להתפשר או אף להיעתר לחלוטין לדרישות הארגון. מאז צה טונג, שהנהיג את המרד הקומוניסטי בסין בשנות ה-30 וה-40 של המאה ה-20, אף קבע את התמשכותה רבת

השנים של המלחמה כעקרון מלחמה של שיטת הגרילה. ● **קצב האירועים.** המטרה המרכזית של המפקד הצבאי היא לשלוט בקצב האירועים, כדי שיתאים לו ולא ליריבו. לפעמים ירצה צד אחד להגביר את קצב הפעילות, ולפעמים דווקא ירצה להאט אותו. הגברת הקצב יכולה להיעשות על-ידי הפעלת הרבה יחידות במקביל (מכאן נובע אחד היתרונות של צבא גדול על פני ארגון טרור או גרילה) או על-ידי כך שיחידה אחת מבצעת סדרה מהירה של פעולות עוקבות. (במקרה כזה נבחנת זריזותה של היחידה – ראו להלן). האטת קצב האירועים נעשית על-ידי פעילות הגנתית עיקשת (גם אם פירוש הדבר צבירת אבדות רבות יותר) או על-ידי התחמקות ממגע עם האויב (שעלולה לעלות לעיתים באובדן של נכסי דלא ניידים).

בעימות מוגבל בין מדינה לבין ארגון לא-מדינתי שואף הצבא להגביר את קצב הפעילות על מנת לנצל את יתרונות הכמות ולמוטט את הארגון. לעומתו, הארגון שואף בדרך כלל להאט את קצב הפעילות. אולם אין הוא יכול לעשות כן כמו צבא סדיר על-ידי הגנה עיקשת, אלא להפך – עליו להתחמק מלחימה ולוותר על כל שטח שהצבא מעוניין לפעול בו. כאשר הם חשים שקצב האירועים מהיר מדי בשבילם, יחמקו אנשי הארגון לאיזור של מקלט בטוח כדי להסתתר, לנוח ולהתאושש עד יעבור הזעם. עם זאת, גם הארגון אינו יכול להסתפק בקצב אירועים

נמוך מדי, דהיינו קצב אירועים אשר מדינת האויב יכולה להתייחס אליו בסלחנות ואפילו בהתעלמות. אם הארגון לא יצליח לגרום לקצב מסוים של אבדות לאויב, הרי שייחשב למטרד שולי בלבד ולא יצליח להתיש את האויב – ובוודאי שלא יוכל להביסו. הקצב הנדרש שונה מאויב לאויב – על-פי מידת רגישותו של האויב הנתון לאבדות ולנזקים ועל-פי חשיבות העניין שעליו מתנהלת המלחמה.

● **מהירות התגובה.** זריזותו של כוח צבאי עשויה להיות מכפיל כוח משמעותי מבחינתו, אם היא עולה על זו של יריבו. מהירות התגובה נובעת מכמה מרכיבים: מהירות התנועה של היחידה (ברגל, ברכב, בכלי שיט או בכלי

טיס), נפח האש שהיא מסוגלת לייצר בפרק זמן נתון, משך הזמן הדרוש למפקד כדי לאסוף את המידע על תמונת המצב (הדבר תלוי במספר גורמים: טיב התקשורת, טיבם של אמצעי האיסוף המודיעיניים, נוהלי העברת המידע והאמצעים להעברת המידע); משך הזמן הדרוש למפקד ולעוזריו כדי לעכל את תמונת המצב המתהווה ולגבש תוכנית פעולה בהתאם; משך הזמן הדרוש למפקד

כדי להעביר את תוכניתו לפקודיו ומשך הזמן הדרוש לפקודים להכנות לפני תחילת ביצועה של התוכנית. יחידה, שבשילוב הכולל של המרכיבים האלה עדיפה על יריבתה, תוכל לעיתים להביס אותה, גם אם היריבה גדולה ממנה. זאת משום שהיא תכתוב את קצב האירועים ותוכל לפגוע בכל עת בחלק קטן מהאויב, בלי שזה יספיק להגיב על-ידי הפעלת כל עוצמתו.

ייחודו של העימות המוגבל בכך שהארגון נהנה בדרך כלל משני יתרונות בולטים: מבנה יחידותיו (היותן קטנות ועצמאיות) והיותו – לרוב – יוזם המפגשים עם האויב. כדי להתמודד בהצלחה עם שני היתרונות האלה נאלץ הצבא לפזר את כוחותיו ולבזר את סמכות קבלת ההחלטות, כדי שבעת אירוע יוכל הכוח הצבאי הנתקל להגיב במהירות בלי להמתין לתהליך ארוך של מתן אישורים. לאור חשיבותו המדינית הלא-פרופורציונלית של כל אירוע צבאי קטן בעת עימותים מוגבלים, פירוש הדבר, שהמפקדים הזוטרים זקוקים להכשרה מעמיקה ביותר כדי להבין לא רק את הרמה הטקטית הזוטרה, כי אם גם את השיקולים שמנחים את מנהלי המערכה, את השיקולים האסטרטגיים ואפילו את השיקולים המדיניים, המושפעים מהחלטותיהם המיקרו-טקטיות בכל אירוע.

● **עיתוי,** דהיינו עשיית הדבר הנכון ברגע הנכון, דורש יכולת לתאם אנשים וקבוצות אנשים כדי שיפעלו כמו תזמורת

במלחמה כוללת נדרשת מנטליות תוקפנית מהחיילים, ואילו בעימותים מוגבלים נדרשת מהם לעיתים קרובות התאפקות רבה, הדומה יותר למנטליות הנדרשת משוטרים

אלבני זורק אבנים על כוחות נאט"ו בקוסובוסקה מיטרוויקה שבחבל קוסובו (4.4.2000)

בעימותים מוגבלים נדרשת מהחיילים לעיתים קרובות התאפקות רבה, הדומה יותר להתאפקות הנדרשת משוטרים

העימות המוגבל – מאפיינים כלליים

ותיצור רושם פסיכולוגי מרבי על האויב. מובן שברמת הכוח הלוחם עצמו חלים כללי הזריזות והעיתוי כמו במלחמה רגילה, אבל העיקרון המנחה הוא, שאם האויב נראה מוכן ועירני, עדיף לדחות את הפעולה ליום אחר. התופעה הזאת נובעת מכך שהגורמים הפסיכולוגיים חשובים יותר במלחמה המבוססת על התשה מתמשכת מאשר במלחמה המבוססת על הכרעה מהירה. עם זאת אין להגזים בדחיית פעילות, שכן צריך לשמור על קצב פעילות מסוים כדי לא לאפשר ליריב להתאושש מהלחץ הפסיכולוגי שבו הוא נתון. אפשר להימנע מפעולה כמה ימים ולפעמים גם שבועות, אך לא חודשים. מעצם היות היוזמה האסטרטגית בידי הגרילה – בתור הצד המעוניין לשנות את המצב המדיני הקיים – הרי שעליה מוטל הלחץ לשמר קצב

מיומנת. בעימות המוגבל נשקל העיתוי של כל פעולה בעיקר בהקשר המדיני. כך, לדוגמה, החלטה לפגוע באויב במועד מסוים תתקבל לאחר בחינת השפעתה האפשרית על תוצאותיו של מפגש מדיני המתקיים באותו זמן. שיקול אפשרי אחר עשוי להיות השפעת הפעולה על מצב הרוח הלאומי בתקופת החגים וכדומה.

בעוד שבמלחמה מוגבלת או כוללת מעסיקה סוגיית הזמן את המפקד בעיקר בראייה של אי-זבזוז ושל עיתוי, הרי שבעימות מוגבלת התפיסה היא הפוכה. זה לא נובע מכך שבצורת המלחמה הזאת רצוי לבזבז זמן, אלא מכך שקצב הפעילות הרבה פחות חשוב. מבחינת השגת יעדיך אין זה משנה לשום צד אם יבצע את הפעולה הבאה שלו היום, מחר או מחרתיים, ובלבד שכאשר תתבצע, היא תהיה מוצלחת

גורם הקרקע בעימות מוגבל

בעימות מוגבל יש לגורם הקרקע משמעות שונה מאשר במלחמה כוללת. מושגי יסוד במלחמה כוללת כמו "חזית" ו"עורף" משנים את צורתם. יתר על כן, ישנו הבדל באופן שבו תופס הצבא את גורם הקרקע לבין האופן שבו תופס אותו הארגון. עבור המדינה הקרקע היא אחד משלושת מרכיבי היסוד של קיומה (שהם - נוסף על הקרקע - גם אוכלוסייה ומשטר ריבוני). לכן הבעלות על הקרקע ונוכחות סמלי הבעלות על הקרקע נושאים משמעות חשובה עבורה. הגבול בין מדינות מגדיר את תחום הריבונות של המדינה, והשמירה עליו מפני כל חודר ללא רשות היא ערך יסוד שעליו אמון הצבא. עבור הצבא, החזית היא גבול השליטה שלו, והעורף הוא שטח המדינה ונכסיה (אוכלוסייה, אוצרות טבע, תשתית כלכלית וכו') אשר על שלמותם הוא מופקד. לאורך הגבול/חזית פורס הצבא כוחות ואמצעים, ובתודעת הלוחמים הציווי הבסיסי הוא החזקת השטח ומניעת מעבר האויב דרכו בכל מחיר.

לא כך הארגון. עבורו אין לבעלות הריבונית על השטח כל משמעות. מטרתו היא לפגוע במדינה בכל מקום שבו מצויים נכסים החשובים לה - ללא כל קשר למיקומו של הגבול הרשמי. הוא אינו מנסה להשתלט על שטח ולהחזיק בו, אלא לפרקי הזמן הקצרים הדרושים לו כדי לפגוע בנכס זה או אחר. אחר כך יוותר על השטח שנאחז בו. יתר על כן, כאשר הצבא יוזם מהלך התקפי לתוך שטח שבו נוהג הארגון לחנות, יעדיף הארגון לוותר על השטח הזה ולחמוק למקום אחר. לכל היותר ינהל קרב שהיה, המבוסס על מארבים של "פגע וברח", מיקוש ומלכוד צירי תנועה של הצבא וכדומה.

גורם ההתמחות המקצועית והגזרתית

ההתמחות המקצועית והגזרתית כוללות שני מרכיבים:

- היכרות מתמשכת ומעמיקה עם לוחמה זעירה ועם תורת הלחימה הייחודית לצורת המלחמה הזאת. היכרות צריכה להיות הן באופן כללי והן באופן מכוון לגזרה המסוימת שבה מתנהל העימות.
- היכרות מתמשכת ומעמיקה עם הסוגיות המודיעיניות (אויב, קרקע, גורמים אחרים) הייחודיות לצורת המלחמה הזאת ולגזרה שבה היא מתנהלת.

התמחות של כוח לוחם תלויה בזמן המושקע בהכשרת הייחודית, במשך הזמן שבו הוא נלחם בגזרה נתונה ובמידת הצטיידותו בציווי ייעודי המותאם לצורכי הלחימה הזעירה ולזירה הנתונה.

הארגון נהנה בדרך כלל מיתרון בתחומים האלה. הארגון

פיגועים מסוים. רגיעה ארוכה או סדרה של כישלונות (קרי, פיגועים שאינם גורמים אבדות לאויב) מגבירות את הלחץ שבו נתון הארגון ומפחיתות את הלחץ מכוחות הביטחון של המדינה.

סוגיית משנה טכנו־טקטית הנובעת מהתפיסה הזאת היא אופן הפעולה של הכוח הצבאי בעת היתקלות. מהי חובתו הראשונית של הכוח - לשרוד או לפגוע באויב? רוב ארגוני הטרור והגרילה המוצלחים קבעו ששימור כוחם חשוב יותר מהנזק שנגרם לאויב. עבור הצבא זוהי שאלה קשה, שכן במלחמות מוגבלות וכוללות הוא נדרש להסתער על האויב בכל היתקלות בשל השאיפה להכרעה מהירה. אולם הדרישה הזאת אינה תמיד נכונה במצב הייחודי של העימות המוגבל. בעימות כזה יש לעיתים קרובות ערך רב יותר להיתקלות שבה אין נפגעים לצבא - ולו גם במחיר של אפס נפגעים לאויב - מאשר להיתקלות שבה הושגו נפגעי הארגון במחיר של נפגעים לצבא. היפוך זה בנורמת ההתנהגות נובע מהמטרה המערכתית העליונה של הצבא בעימות מוגבל:

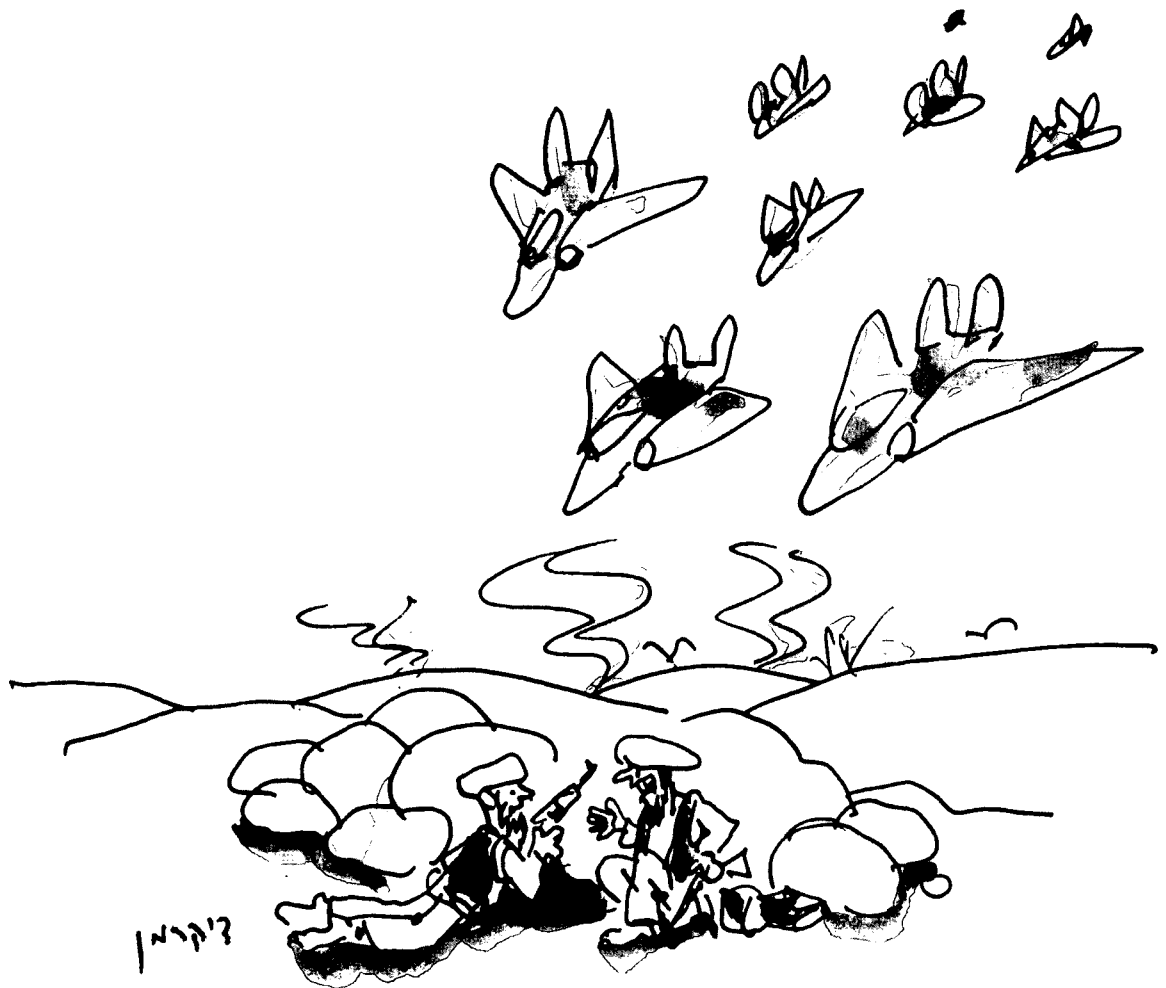
סיכול רצונו של האויב לפגוע בכוחותיו. זאת בניגוד לתפיסה במלחמות כוללות ומוגבלות, שבהן הדגש הוא על פגיעה באויב וכיבוש שטחו - גם במחיר של נפגעים.

התעלמות מהצורך לנקוט את הגישה הזאת במלחמות נגד גרילה ונגד טרור מגבירה את אבדות המדינה ומקשה על המאמצים לשמר את תמיכת הציבור בהמשך הלחימה נגד הארגון.¹⁸ מובן שכל מקרה צריך להיבחן לגופו, ובהחלט יש מצבים, שבהם היחלצות האויב בלא פגע

פירושה הצלחה שאין להסכין עימה, ואז יש צורך להסתכן באבדות כדי למנוע אותה. (לדוגמה, לאחר שממילא כבר נגרמו נפגעים לכוח הצבאי או לאזרחים שעליהם הוא מופקד, או כאשר לוחמי הארגון הצליחו לחדור ליישוב או למוצב וכדומה). המורכבות ומגוון הנסיבות האפשריות של כל אירוע נפרד אינם מאפשרים לקבוע נהלים ותרגולות מחייבים. לכל היותר ניתן להכין רשימת שיקולים, שעל המפקד במקום לשקול בעת שיקבל את ההחלטה אם להסתער או לא.

הבדל בין משמעות הזמן במלחמה רגילה למשמעותו במלחמת גרילה יש גם השלכות על טיב האמצעים שלהם זקוק הצבא בכל אחד מהעימותים האלה. לעיל (ראו את הפרק המוקדש לטכנולוגיה) הסברתי מדוע אופן המיגון של הטנקים ושל כלי-הרכב המשוריינים האחרים מתאים למלחמה "רגילה" מול אויב הלחוצן בזמן, אך אינו מתאים לעימות מוגבל נגד אויב שעיתותיו בידי.

אם תופעת העימות המוגבל הופכת ממטרד מקומי לצורת עימות עיקרית ולעיתים גם מכריעה, הרי שלא נותרת ברירה לצבאות המלחמה הזאת בדיוק כמו למלחמות רגילות

מזל שהם הכריזו על מלחמה מוגבלת...

בשל משאביו המוגבלים אין הצבא יכול להשקיע את כל כוחו, את כל משאביו ואת כל מרצו להתמחות בלעדית בתנאים הייחודיים של העימות המוגבל, משום שפירוש הדבר הפקרתן של זירות הלחימה האחרות, אשר ההתמחות הזאת אינה תורמת דבר ללחימה בהן. יתר על כן, אחדות ממשימותיו האחרות של הצבא דורשות תורת לחימה, הכשרה, אמצעים ואפילו מנטליות²⁰ הפוכים לחלוטין מאלה הדרושים ללחימה בעימות המוגבל. צבא ארצות-הברית, שלחם בווייטנאם, וצבא ברית-המועצות, שלחם באפגניסטן, היו צריכים באותה העת גם להיות מוכנים להילחם זה נגד זה באירופה ובמקומות אחרים בעולם בצורת מלחמה אחרת ובתנאים אחרים לחלוטין. כך גם צה"ל נדרש לפתח יכולות לחימה ותפיסות לחימה שונות בעימותים מוגבלים נפרדים בלבנון מחד גיסא ומול הפלסטינים מאידך גיסא, ובאותה העת עליו להיות מוכן למלחמה "רגילה" נגד צבאות סדירים בחזיתות אחרות.

מאוכלס בדרך כלל במתנדבים לכל החיים, לרוב יש לו רק אויב אחד למשך תקופה ארוכה,¹⁹ וכל מלחמתו תתנהל באותה זירה, פחות או יותר. (כך היה זה, למשל, בווייטנאם: אויביהם של הווייטנאמים אולי התחלפו אחת לכמה שנים, אך זירת המלחמה נותרה זהה במשך כל שנות הלחימה). עובדות אלה מאפשרות לארגון לצבור ניסיון ולהתמחות בזיהוי יכולות האויב ומגבלותיו, נקודות העוצמה והתורפה שלו ומשמעותם של כלל הגורמים המשפיעים על ניהול המלחמה והקרב בעימות המסוים.

אחת הדרכים המרכזיות לשיפור של איכות הביצועים הכללית של צבא בעימות מוגבל היא השקעת משאבים נוספים וזמן רב יותר בהכשרת הכוחות ללחימה בעימות המסוים שבו הם מעורבים – גם על חשבון אימונים לביצוע משימות אחרות. אולם עבור הצבא זוהי דרישה קשה בגלל הסיבות הבאות:

- בניגוד לארגון, אשר לו זו גזרת הלחימה וצורת הלחימה היחידות, לצבא יש בדרך כלל משימות רבות נוספות.

במהלך המלחמה בווייטנאם רטן אחד הגנרלים האמריקנים, שאין בכוונתו להרוס את מוסדותיו ואת מסורותיו של הצבא האמריקני רק כדי לנצח במלחמה "המזופתת" הזאת. במילים אחרות: משימתו העיקרית של הצבא האמריקני אינה וייטנאם, אלא מלחמות רגילות בנוסח שתי מלחמות העולם והאיום הסובייטי, והניסיון המבצעי הנצבר בעימות המוגבל בווייטנאם עלול להרוס את יכולתו לנהל מלחמות "אמיתיות".

- העובדה שרוב הצבאות מאוכלסים במשרתי שירות קצר – ואין זה משנה אם מדובר במשרתי שירות חובה או במשרתי קבע, אפילו לתקופה ארוכה, שכן אלה האחרונים מחליפים לעיתים קרובות תפקידים כדי להתקדם בסולם הדרגות.
- רוח הלחימה של צבא, הניזונה במידה רבה מהמוטיבציה הגבוהה של הלוחמים להשתתף במשימות קרביות (אם מיצר הרפתקנות ואם מטעמים אידיאולוגיים), הרצון של המפקדים להעניק ללוחמיהם ניסיון תחת אש כדי לשפר את מקצועיותם ואת חוסנם הנפשי לקראת אפשרות של מלחמה כוללת והצורך לאפשר לחיילים תקופות מנוחה ואימונים מעת לעת דוחפים את הצבאות להבטיח את השתתפותן של יחידות רבות ככל האפשר בכל עימות על בסיס שוויוני.

התוצאה המשולבת של כל הגורמים האלה היא התפשרות על איכות מוכנותם הקרבית של החיילים ה"רגילים" להתמודדות בעימות מוגבל. בדרך כלל יעדיף הצבא את מוכנותו למלחמה רגילה, הנתפסת כמאיימת יותר על שלום המדינה שלו, על פני מוכנותו לעימותים מוגבלים. אחרי מלחמת וייטנאם טענו מקטרגים שונים בלשון מליצית, שעקב קצב התחלופה הגבוה של החיילים ושל הקצינים בווייטנאם לא צבר הצבא האמריקני 13 שנות ניסיון בלחימה שם, אלא 13 פעמים ניסיון של שנה אחת. למעשה היה המצב בקרב הקצונה גרוע אף יותר, שכן בניגוד לחיילים, שנדרשו לשרת בווייטנאם שנה, סבב התחלופה של קצינים רבים עמד על כחצי שנה בלבד – אלא אם כן התנדבו לתקופה נוספת. הסיבה לסבב הקצר הזה הייתה רצונו של הצבא האמריקני להציב בזירות שנתפסו כחשובות יותר (אירופה וקוריאה) קצינים רבים ככל האפשר שצברו ניסיון קרבי כלשהו.²¹ החיילים הרוסים שירתו באפגניסטן שנתיים (חיילים שיצאו משם השתחררו מהצבא ולא חזרו לשירות). הצבא הבריטי מחליף את יחידותיו בצפון אירלנד אחת לכחצי שנה – כך שכל יחידה בריטית מגיעה לשם אחת לכמה שנים. ואפשר להביא דוגמאות רבות אחרות.

בסופו של דבר, אם תופעת העימות המוגבל הופכת ממטרד מקומי לצורת עימות עיקרית ולעיתים גם מכריעה – כפי שנראה כי מתרחש בעשורים האחרונים בכל העולם, ויש כאלה הטוענים שהמגמה הזאת צפויה להתחזק בעשורים הקרובים²² – הרי שלא נותרת ברירה לצבאות אלא להתחיל

להתייחס לצורת המלחמה הזאת בדיוק כמו למלחמות רגילות. ישנן רק שתי דרכים בסיסיות לפשר בין הדרישות המנוגדות להתמחות בכל צורות המלחמה במקביל לבין המשאבים המוגבלים העומדים לרשות הצבאות:

- להקים צבאות נפרדים, שיתמחו כל אחד בצורת מלחמה ייעודית ויקבלו אולי מעט הכשרה גם בצורות המלחמה האחרות. אפשר שהחלוקה תיעשה על בסיס של זרועות נפרדות בתוך הצבא, ואפשר שהחלוקה תיעשה על-ידי הקמת צבא נפרד לחלוטין (כשם שמפרידים, לדוגמה, בין המשטרה, האחראית על ביטחון הפנים, לבין הצבא, האחראי על הביטחון מפני גורמי חוץ).
- לשנות את חלוקת המשאבים בתוך הצבא, כך שכל יחידה תצטרך לעבור הכשרה ארוכה יותר, שחלקה עוסקת במלחמות רגילות וחלקה בעימותים מוגבלים. אפשר, כמובן, למצוא שילוב כלשהו בין שני הקצוות האלה. למשל, ניתן להקים כמות מצומצמת של יחידות המתמחות בלחימה הייחודית של העימות המוגבל, ובמקביל ניתן להקצות פרק זמן ארוך יותר להכשרה הבסיסית ולאיימונים של היחידות הרגילות, כך שניתן יהיה לתת גם להן הכשרה סבירה בתחום של תפיסת הלחימה ותורת הלחימה המיוחדות לעימות המוגבל. פשרה מעין זו ניסה צה"ל ליישם באינתיפאדה (הקמתן של יחידות "דובדבן" ו"שמשון" במקביל לסבב העסקה של יחידות רגילות) ובלבנון (הקמתה של יחידת "אגוז" במקביל לסבב העסקה של יחידות רגילות). הפשרה הזאת מתאימה בעיקר למצבים שבהם ממדי העימות המוגבל אינם דורשים הפעלת כוחות בהיקף גדול או שמשך העימות אינו ארוך. היא אינה מתאימה למצב שבו רוב כוחות הצבא עסוקים בלחימה בעימות המוגבל לאורך זמן רב, ובה בעת עליהם לשמר מוכנות גבוהה למלחמה "רגילה".

הערות

1. אחד הראשונים שכתבו על כך היה הוגה הדעות הפרוסי קלאוזביץ, והוא הסתפק בפרק אחד קצר ולא ממצה בנושא. מאז שיצא ספרו לאור לראשונה (בשנת 1832) ועד אחרי מלחמת העולם השנייה נכתב רק מעט בנושא – כנראה משום שהוא לא נחשב חשוב די הצורך. השינוי במגמה הזאת החל בשנות ה-50, כאשר מנהיגי גרילה החלו מחקים את נוהגו של מאו צה טונג הסיני לכתוב מסות על צורת הלחימה הזאת, ומולם החלה מתפתחת ספרות של לחימה נגד גרילה. הפריחה הגדולה החלה בשנות ה-60, במהלך מלחמת וייטנאם, כאשר האמריקנים ניסו להבין את מהות העימות שאליו נקלעו. מאז תפס הנושא תאוצה, ונכתבו עליו אלפי ספרים ומאמרים.
2. ראו את המצב השורר בין ישראל לבין עיראק מאז 1948. עיראק מעולם לא הסכימה לחתום אפילו על הסכם הפסקת אש עם ישראל, כך שמבחינה משפטית שורר בינינו מצב מלחמה פעיל באופן רציף מאז מלחמת העצמאות.
3. דוגמא לחשיבותן של ההגדרות האלה ניתן לראות בסירובו של הנשיא האמריקני ג'ונסון להכריז רשמית על המלחמה בווייטנאם. איי-ההכרזה הזאת הקנתה לו את הזכות שלא לבקש את אישור הקונגרס למעורבות הצבאית האמריקנית בווייטנאם (שהוגדרה

"פעולת שיטור וסיוע"), אולם מנעה ממנו את הזכות לגייס מילואים ומשאבים אחרים לטובת ניהול המלחמה, משום שהללו מותרים רק כאשר מוכרזת מלחמה באופן רשמי. מאז תוקן החוק האמריקני, והיום כל הפעלה של כוח צבאי אמריקני, העלולה להביאו לעימות אלים, מחייבת את אישור הקונגרס בתוך 90 יום מתחילת הפעילות. כאשר פלשו האמריקנים לגרנדה ב-1983, ניצל הנשיא רייגן את מרווח ה-90 הימים כדי להשלים את כיבוש האי ואת פינוי הכוחות האמריקניים, לפני שידרש לבקש את רשות הקונגרס למבצע.

4. לצורך העניין, נפגעים והרס הם משאבים שמוצו.

5. יש הרואים במלחמה גרעינית סוג נוסף - רביעי - של מלחמה. אולם יש בכך בעיה, משום שגם במלחמה מוגבלת אפשר להפעיל נשק גרעיני (ודנו בכך הוגים רבים ביחס לאפשרות של מלחמה בין נאט"ו לבין ברית ורשה), ואפילו בעימותים מוגבלים (וגם בזה דנו הוגים - מה יקרה אם ארגון טרור ישיג פצצה גרעינית?) מכל מקום, מלחמה גרעינית כוללת בין ארצות-הברית לברית-המועצות, אשר קרוב לוודאי הייתה מחריבה את העולם, יכולה להיחשב כעומדת במודים שהציב קלאוזביץ ל"מלחמה מוחלטת".

6. גם מלחמת יום הכיפורים שינתה צורה: אחרי שלושה שבועות של לחימה במתכונת של מלחמה כוללת עברה המלחמה למתכונת של עימות מוגבל למשך כחצי שנה נוספת. במשך אותה חצי שנה נהרגו עוד כ-600 חיילים ישראלים.

7. את תמצית תפיסותיהם של מאו ושל גיאפ ראו אצל יהודה ואלך, **תורות צבאיות**, תל-אביב, 1977. כמו כן ראו: גיאפ ר' נ', **מלחמת העם - צבא העם**, תל-אביב, 1969.

8. מנגנוני ההבססה הם הביטוי הרעיוני של הצעדים הננקטים כדי להביס את האויב. כל התמודדות אלימה בין שני יריבים מתנהלת ברו-מנית בשני מישורים:

- **במישור הפסיכולוגי-שכלתני** מתנגשים הנחישות והתחכום המחשבתי של היריבים, כאשר כל צד מנסה לשלול מיריבו את הרצון להמשיך בעימות על-ידי שכונועו שמחירו של המשך הלחימה יהיה גבוה ממחיר הוויתור.
- **במישור החומרי** מנסה כל צד לשלול מיריבו את היכולת להמשיך בעימות על-ידי השמדה של מרכיבי עוצמתו הצבאית, או, לכל הפחות, על-ידי שיתוק יכולתו להפעילם.

תיאורטית אפשר לנסות להתמקד במישור אחד בלבד, אולם במציאות אין המישורים האלה מנותקים זה מזה: היחלשות הרצון משפיעה על היכולת, ואילו פגיעות חומריות מצמצמות את הרצון. ארגוני טרור וגרילה פועלים בדרך כלל במאפיינים הדומים לאלה של יחידות קומנדו בצבאות סדירים או של יחידות מבצעים מיוחדים שמפעילים שירותי מודיעין של מדינות. ההבדל העיקרי הוא במיומנות המקצועית גבוהה יותר של הלוחמים הסדירים, אם כי היו כבר לא מעט מקרים שבהם לוחמי הגרילה והטרור הגיעו לרמות מיומנות הדומות לאלה של יריביהם הסדירים.

10. לא אנע בעימות בין שני ארגונים לא-מדינתיים, משום שאין הוא רלוונטי למדינת ישראל.

11. במאה ה-19 תפסו כל המדינות האירופיות את עימותיהן עם העמים הלא-אירופיים כהתנגשות תרבותית בין הנאורות לבין הבורות והנחשלות. הן אומנם התחרו על כיבוש שטחים באפריקה ובאסיה, אך לא באמצעות תמיכה במלחמות העמים "הנחותים", שאיכלסו את השטחים האלה, נגד יריבותיהן. במהלך המאה ה-20, על רקע המאבקים האידיאולוגיים שפיצלו את אירופה והחריפו את העימותים בין המדינות המרכיבות אותה, ועל רקע החשש מהפכת עימות ישר ביניהן למלחמה גרעינית, גברה הנטייה להעתקת העימותים מאירופה גם לשטחי הכיבוש שמעבר לים. עמי אסיה ואפריקה, אשר חשקו בעצמאות או בהחלפת שלטונם המקומי, מצאו תומכים במדינות היריבות למדינה אשר שלטה עליהם או למשטר המקומי. התמיכה הזאת כללה סיוע חומרי ודיפלומטי (דוגמת הסיוע הרוסי והסיני לקומוניסטים בווייטנאם נגד האמריקנים ונגד משטר

הגנרלים בדרום-וייטנאם והסיוע האמריקני והבריטי לאפגנים במלחמתם נגד ברית-המועצות ונגד המשטר הקומוניסטי באפגניסטן).

12. ראו לדוגמה: Broom, J.T., "The Counterinsurgency Paradox", **Military Review**, July-August, 1997

13. כך, לדוגמה, הצליחו הקומוניסטים הווייטנאמים לעורר הזדהות חזקה לחזונם בקרב רבדים גדולים באוכלוסייה הווייטנאמית ובמקביל לעורר אהדה בקרב קבוצות שונות באוכלוסיית האויב האמריקני. (ראו לדוגמה את התנהגותם של ג'יין פונדה ושל חבריה מהשמאל הליברלי בארצות-הברית).

14. שיקולים של ביטחון-שדה יכתיבו ברוב המקרים שהמהלך ההסברתי הפומבי יחל רק אחרי תחילת הפעולה, אבל גם אז רצוי להכין מראש את האופן שבו יוצגו הדברים. בחלק מהמקרים אפשר יהיה להכין את דעת הקהל מראש, ולפעמים אפילו תהיה החשיפה המוקדמת כורח ולא רק אפשרות.

15. בסופו של דבר, ככל שננסה לשבור את השגרה, יש מספר מוגבל של אפשרויות פעולה ושל נתיבי תנועה, ובמוקדם או במאוחר ניאליץ לחזור עליהם.

16. השינוי הזה ביחס להרג הוא אחד הגורמים המרכזיים שמקילים על ארגונים לנהל עימות מוגבל. בעבר לא היו הצבאות זקוקים למודיעין מדויק על מנת לפגוע בלוחמי האויב, שכן הם יכלו להשמיד כפרים ועיירות שתמכו באויב ועל-ידי כך להשמיד פיזית כל סממן של התנגדות. כך נהגו כל המדינות האירופיות ברחבי האימפריות שלהן, וכך נהגו האמריקנים במלחמותיהם באינדיאנים. בימינו כל פעולה מהסוג הזה תעורר גלים של כעס בין-לאומי, ורק מדינות בודדות מסוגלות עדיין לנהוג כך - אם משום שהן מעצמות, שיכולות להרשות לעצמן להתעלם במידה רבה מדעת הקהל בעולם (ראו את התנהגותה של רוסיה בצ'צ'ניה) ואם משום שהן כל כך מרוחקות מהעניין הציבורי העולמי, עד כי איש אינו שם לב למעשיהן. (למשל, העימותים במרכז אפריקה ובבורמה).

17. מובן שלא רק ישראל סובלת מהתופעה הזאת, כפי שמוכיחים הפיגועים שהיו בשגרירויות האמריקניות בקניה ובטנזניה ב-1998, ואשר יוחסו לארגונו של בן-לאדן.

18. כך, לדוגמה, העיר פעם המצביא הווייטנאמי גיאפ בראיון עיתונאי: תוצאות המלחמה לא ייקבעו על-ידי מספר הווייטנאמים ההרוגים, אלא אך ורק על-ידי מספר הגופות המוחזרות מווייטנאם לארצות-הברית.

19. ייתכן שעל ציר הזמן יתחלף האויב הזה. הקומוניסטים הווייטנאמים נלחמו ברציפות במשך יותר מ-40 שנים: תחילה בצרפתים, אחר כך ביפנים, אחר כך שוב בצרפתים ולבסוף באמריקנים.

20. במלחמה כוללת נדרשת מנטליות תוקפנית מהחיללים, ואילו בעימותים מוגבלים נדרשת מהם לעיתים קרובות התאפקות רבה, הדומה יותר למנטליות הנדרשת משוטרים. בלשון פשטנית ומעט מוגזמת אפשר לומר, שבמלחמה רגילה נדרש החייל לירות על כל מה שזז בשדה הקרב, ואילו בעימות מוגבל הוא נדרש לירות רק כשאין ברירה. דוגמא לניגוד הזה היא ההבדל בין אימוניו של חייל רגלי בכיבוש יעד מבוצר לבין אימוניו של שוטר לטיפול באירוע פלילי אלים באיזור הרווי בעוברי אורח תמימים.

21. נוסף על בעיית המקצועיות שנגרמה מכך הוסיפה התופעה הזאת למתחים הקשים ממילא שבין החיילים האמריקנים לבין הקצינים שלהם - מתחים שהביאו ליותר מ-1,100 מעשי רצח וניסיונות רצח של קצינים אמריקנים בידי חייליהם במהלך המלחמה. תחושת החיילים הייתה שקצינים רבים באו רק כדי "לדפוק כרטיס" למען הקידום הפרטי שלהם והיו מוכנים לסכן את חיי חייליהם לשם כך.

22. ראו לדוגמא אצל: Martin van Creveld, **The Transformation of War**, New York, 1991